

Тема 6. Соціальна установка та особистість у групі.

План:

1. Соціальна установка: структура та функції.
2. Статусно-рольові характеристики положення особистості у групі.
3. Групові норми та цінності, санкції та їх призначення.
4. Вплив групи на особистість та особистості на групу.

1. Соціальна установка: структура та функції.

1. Соціальна установка – детермінована минулим досвідом психологічна готовність індивіда до певної поведінки стосовно конкретних об'єктів, до вироблення його суб'єктивних орієнтацій як члена групи (суспільства) щодо соціальних цінностей, об'єктів тощо (Орбан-Лембрик).

С. у. - стійке переконання.

С.у. узгоджується з поняттям атитюд.

Структуру атитюда (за М. Смітом) утворюють когнітивний (пізнавальний), афективний (емоційний) та конативний (поведінковий) компоненти (рис. 5). Це дає підстави розглядати соціальну установку одночасно як знання суб'єкта про предмет і як емоційну оцінку та програму дій щодо конкретного об'єкта.

Найбільш детально та ґрунтовно феномен установки розроблявся в школі Д.М.Узнадзе. У 1941 р. у своїй праці "Основні положення теорії установки" Д.М.Узнадзе дає визначення первинної установки як "цілісне відображення, на ґрунті якого може виникнути або споглядальне, або дієве відображення. Воно полягає у своєрідному налагодженні, налаштованості суб'єкта, його готовності... до того, щоб у ньому виявилися саме ті психічні або моторні акти, які забезпечать адекватне ситуації споглядальне або дієве відображення" (цит. за О.Г.Асмоловим, 1996).

Основні типи установок: на задоволення безпосередніх потреб; на отримання вигоди та влади; на Іншого, соціальний інтерес; на створеннях нових парадигм діяльності.

Установки можуть носити як свідомий, так і не свідомий характер і матеріалізуються на рівні нейробіологів у вигляді домінант (осередок збудження у певній ділянці мозку).

Функції:

1. Продукування стереотипної поведінки.
2. Регулятивна.

2. Статусно-рольові характеристики положення особистості у групі.

Кожна людина у соціальній групі має статус, авторитет, позицію, роль, ранг.

Статус (лат. status — стан, становище) — місце індивіда в системі міжособистісних відносин у групі, суспільстві, його права, обов'язки і привілеї. Статус може бути формальний і неформальний.

Соціальна мобільність людини в суспільстві є передумовою зміни її соціального статусу, що сприяє всебічному розвитку, найповнішій реалізації її здібностей. На міжособистісному рівні спілкування статус визначається її місцем у системі зв'язків з іншими людьми. Тобто він є показником соціально-психологічних властивостей особистості в структурі комунікативного процесу.

Авторитет (лат. — вплив, влада) — загально визнаний вплив індивіда на займаній посаді; визнання за індивідом права на прийняття відповідального рішення в умовах спільної діяльності.

Позиція (лат. positio — розміщую, ставлю) — стійка система відносин людини з певними аспектами дійсності, що виявляється у відповідній поведінці та вчинках; узагальнена характеристика поглядів, уявлень, установок людини, групи у статусно-рольовій структурі.

Роль (франц. rôle — список) — певна соціальна, психологічна характеристика особистості, спосіб поведінки людини залежно від її статусу і позиції у групі, суспільстві, в системі міжособистісних, суспільних відносин.

Роль є поведінковою характеристикою людини. Довготривале виконання ролі можна порівняти з маскою, яка ніби приростає до обличчя і стає ним.

Ранг(нім. Rang — чин і франц. rang—ряд) — чин, звання, категорія людей, явищ дійсності; ступінь соціального визнання людини в групі.

Статусно-рольові характеристики особистості охоплюють рівень її включення в соціальне середовище, структуру соціальних зв'язків, визначають міру її входження в систему соціальних норм, правил, очікувань та обов'язків, які існують у структурі групових відносин. В одному випадку вони є інструментом пристосування до соціуму, елементом входження в нього, в іншому — засобом самоутвердження особистості, розкриття її комунікативного, професійного, творчого потенціалу.

3. Групові норми та цінності, санкції та їх призначення.

Терміном «норма» позначають стандартизовані правила поведінки, що приймаються членами групи. Групові норми регулюють діяльність групи як організованої одиниці в її рухові до певної мети. Форми вияву і дії цих норм різноманітні й охоплюють широкий діапазон — від зовнішніх ритуалів до морального та естетичного вибору.

Соціальні норми виконують низку соціальних функцій, найважливіші серед яких — забезпечення існування суспільства (наприклад, упорядкування, урівноваження, стабілізація відносин у соціумі, зокрема шляхом включення в систему соціального контролю); забезпечення діяльності соціальних інститутів; здійснення передачі і збереження соціального досвіду; оформлення умов життєдіяльності і взаємодії людей (М.І.Бобнева).

Групові норми у малих групах: слова Добрий ранок і на добраніч, вітати зі святами членів родини, сімейні наради і спільне прийняття рішень, сімейні традиції – гриби, рибалка.

Групові норми у середніх групах: дотримуватись розпорядку дня, регулярні звіти.

Групові норми у великих групах: вшанування героїв, святкування релігійних та державних свят.

4. Вплив групи на особистість та особистості на групу.

У цьому процесі К. Юнг виокремлює як негативний момент (людина попадає в залежність), так і позитивний аспект (людина стає на чолі групи, колективу, народу і отримує шанс стати особистістю).

Негативний аспект полягає в тому, що людина втрачає своє «Я» і попадає в залежність від групи. Зазначена закономірність була покладена в основу комуністичного виховання. Людина мала підкорятися групі-колективу, а точніше колективному несвідомому. Особу розглядали частиною колективу й суспільства. «Не може бути особистості поза колективом, і тому не може бути відокремленої особистої долі та особистого шляху й щастя, протипоставлених долі та щастю колективу» [7, с. 47], – писав один із творців системи комуністичного виховання А. Макаренко. Колектив мав абсолютну владу над особою. За таких умов не могло бути відмінностей між поглядами окремої людини й колективом. Такий характер відносин доволі чітко охарактеризував А. Макаренко: «Відношення спільної та окремої мети в нас не є відношення протилежностей, а тільки відношення спільного (значить і мого) до окремого». Отож індивідуальне свідоме і несвідоме мало підкорятися колективному свідомому й несвідомому.

Позитивний аспект взаємодії людини з групою, на думку К. Юнга полягає в тому, що відчуття єдності з групою надихає людину на шляхетні вчинки, надає їй мужності, формує почуття гідності [18, с. 168]. У процесі такого ототожнення людина спочатку відчуває, а потім починає осмислювати

інтереси групи, народу, нації. Цей процес веде особу до духовного зростання. Із взаємодії особи з колективним несвідомим і свідомим виростає архетип старого мудреця, який з часом вступає у взаємодію з представниками групи і спонукає їх до діяльності [18, с. 290]. (У К. Юнга особистість постає також під поняттями «самість», «матір»). Особа, яка доросла до старого мудреця стає на шлях вихователя. «Старець знає, які шляхи ведуть до мети, і показує їх героєві» [18, с. 284]. Далі учений уточнює: «Старець являє собою, з одного боку, знання, пізнання, роздуми, мудрість, розсудливість та інтуїцію, а з другого, – моральні властивості...», що засвідчує його «духовний» характер [18, с. 285]. Старий мудрець спонукає групу до розвитку запитаннями: «Чому?», «Звідки?», «Куди?». Під впливом мудреця починають формуватися інші особистості.